

4. Riabchuk, M. *Political nation. About the perspectives of Ukrainian caliphate*. Retrieved from <http://maidanua.org/arch/arch2010/1283175769.html> (in Ukr.).
5. Tomenko, M., Bilous, A., Garan, O., & Pashkov, M. (1993). Establishment of multy-party system (Chapter of analytical report «Post-communist Ukraine: contradictions and perspectives of social and political development»). *Politychna dumka (Political Thought)*, 1, 22—26 (in Ukr.).
6. Tomenko, M. (1994). In I.F. Kuras (Ed.), *The problems of unity of Ukraine in the XXth century* (pp. 25-31). Kyiv: Znannia (in Ukr.).
7. Near the sources of Ukrainian independent state (to the 20th anniversary of creation of People's Ruh of Ukraine for reconstruction). Retrieved from <http://www.rv.gov.ua/sitenew/main/ua/publication/content/3514.htm> (in Ukr.).
8. *Ukrainian Helsinki Union (UGS). Dissident movement in Ukraine*. Retrieved from <http://archive.khpg.org/index.php?id=1162804910> (in Ukr.).
9. Programme of People's Ruh of Ukraine for reconstruction. Project. (1989, February 16). *Literaturna Ukraina (Literary Ukraine)* (in Ukr.).
10. To Russian population of Ukraine. (1989, October 5). *Literaturna Ukraina (Literary Ukraine)* (in Rus.).
11. Against anti-Semitism. (1989, October 19). *Literaturna Ukraina (Literary Ukraine)* (in Ukr.).
12. About national symbolism. (1989, October 5). *Literaturna Ukraina (Literary Ukraine)* (in Ukr.).
13. Rules of the Society of Ukrainian Language named after Taras Shevchenko. Project. (1989, January 19). *Literaturna Ukraina (Literary Ukraine)* (in Ukr.).
14. The Law of Ukrainian Soviet Socialist Republic «About the Language in Ukrainian SSR» from 28.10.1989 № 8212-XI. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/8312-11> (in Ukr.).
15. Kizimenko, I. (2010). Historiography of formation of political parties of Ukraine. *Visnyk Kievskogo natsionalnogo torgovelnno-ekonomichnogo universytetu (Bulletin of Kyiv National University of Trade and Economics)*, 3, 99-107 (in Ukr.).

УДК 94. (477) (092)

Клименко Н.П. *,

кандидат історичних наук, доцент,

Київський університет імені Бориса Грінченка,

Київ, Україна. ninel_klimenko@ukr.net

КООРДИНАЦІЙНА ТА КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНЯ РОБОТА ІВАНА КРИП'ЯКЕВИЧА В КРАЙОВОМУ КОМІТЕТІ ВІЙСЬКОВИХ МОГИЛ: МАЛОВІДОМІ СТОРІНКИ

Анотація. Досліджено діяльність Івана Крип'якевича в «Крайовому комітеті охорони військових могил» Галичини. Показано передумови та процес формування комітету, проведення акції організації у вимірі шанування пам'яті полеглих героїв України. Висвітлено особливий внесок І. Крип'якевича в охорону та збереження військових цвинтарів і поховань періоду Першої світової війни та українсько-польської війни, мовиться про взаємозв'язок організаційної і просвітницької діяльності вченого у вимірі популяризації історії України.

Ключові слова: «Крайовий комітет охорони військових могил», військові цвинтарі, національна пам'ять.

Аннотация. Исследована деятельность Ивана Крипьякевича в «Крайовом комитете охраны военных могил» Галиции. Показаны предпосылки и процесс формирования комитета, проведение акции организации в аспекте чествования памяти павших героев Украины. Висветлен особый вклад И. Крипьякевича в охрану и сохранение военных кладбищ и захоронений периода Первой мировой войны и украинско-польской войны,

* Klimenko N. P., Ph. D. In history, associate professor, borys hrinchenko kyiv university, kyiv, ukraine. Ninel_klimenko@ukr.net

Coordinational, cultural and educational activity of ivan krypiakievych in regional committee of military graves: non popular aspects

виявлена взаємозв'язок між організаційною і просвітительською діяльністю ученого в аспекті популяризації історії України.

Ключевые слова: «Краєвий комітет охорони військових могил», військові кладбища, національна пам'ять.

Abstract. Activity of Ivan Kryp'akievych as a famous Ukrainian historian and public doer in the «Regional Committee of protection of military graves» in Galicia during the 1921—1926 years was examined. There is given an analyses of prerequisites and the process of establishing Committee on protection the military graves, realization of the actions of the noted organization on commemoration the honor of fallen heros of Ukraine. Significant role of Ivan Kryp'akievych and his contribution to protection and preservation of military graves and cemeteries of the period of the First World War and the Ukrainian-Polish War are discussed. It is enlightened exploratory work of Ivan Kryp'akievych: expeditions, activities in collection of donations from the Ukrainian people, printing of necessary materials, cooperation with the Stauropagic Printing House in Lviv where there were published the Instructions for regional committees which improved graves. It is said about interrelations between organizational and educational activities of Ivan Kryp'akievych, the endeavours of the scientist to popularize the history of Ukraine

Keywords: «Regional Committee of protection of military graves», military cemeteries, national memory.

Постановка проблеми. Ім'я академіка Івана Крип'якевича добре відоме і науковій громадськості, і широким колам читачів як автора численних праць, присвячених різним періодам історії України. Однак маловідомою залишається його громадська робота зі збереженню пам'яток військової історії, насамперед військових цвинтарів і поховань у роки Першої світової війни. Сучасні виклики в суверенній Україні, трансформація політичної та соціально-економічної систем вимагають урахування потужного впливу меморіально-культурної спадщини. Важливим джерелом морального оновлення, духовної сили і політичної енергії є збереження історичної пам'яті для суспільства. Саме тому дослідження діяльності Івана Крип'якевича у «Краєвому товаристві охорони військових могил» на території Галичини є актуальним питанням.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Громадська робота Івана Крип'якевича в аспекті питань статті розкрита лише епізодично, в контексті дослідів В. Бадяк, О. Шишки, О. Дзюбан, Р. Дзюбан, Р. Фіголь, А. Огорчак та ін. щодо становлення засад пам'яткоохоронної роботи у Львові та збереження та увіковічення пам'яті українських військових цвинтарів на західноукраїнських землях з періоду Першої світової війни та україно-польської війни 1918—1919 рр. Тому питання діяльності Івана Крип'якевича у «Краєвому товаристві охорони військових могил» на території Галичини є актуальним і потребує подальшого комплексного дослідження.

Метою статті є висвітлення громадської діяльності Івана Крип'якевича у Крайовому комітеті військових могил (1921—1926 рр.), метою якого були охорона та культурне плекання могил людей, які загинули в обороні Батьківщини; популяризація історії України.

Основні результати дослідження. Після Першої світової війни, згідно з мирними Сен-Жерменським, Ризьким договорами, усі примирені держави, в тому числі Польща, до якої після 1919 р. де-факто входила Східна Галичина, зобов'язалися утримувати в належному стані та шанувати могили вояків, похованих на їхніх територіях. Військовими похованнями та їх перепохованням опікувалася спеціальна комісія. Охороною військових могил на території Східної Галичини, окрім урядових інституцій воєводств, опікувалася ще й добровільні товариства, метою яких було утвердження та увічнення історичної пам'яті. Урядові організації та владні структури Польщі, до складу якої належала тоді Східна Галичина, були зобов'язані опікуватися могилами не лише польських вояків, а й також вояків інших національностей та військових угруповань у цілому, які загинули на її території. Не маючи жодної державної підтримки, похованнями Українських січових стрільців, вояків Української Галицької Армії (УГА) переймалася виключно українська громадськість.

Однією із українських організацій які активно почали роботу щодо увічнення пам'яті вояків та збереження історичної традиції, було товариство «Просвіта», яке почало роботу зі збирання матеріалів до історії національно-визвольних змагань у 1914—1920 рр. З ініціативи Івана Крип'якевича, який очолював відділ друку, Головний відділ товариства планував видрукувати всі зібрані матеріали. Цю його мету започаткувала згодом українська кооперативно-видавнича спілка «Червона калина», що спеціалізувалася на виданні літератури, присвяченої славним сторінкам історії українського народу. У зв'язку з цим «Просвіта» закликала українське громадянство збирати відомості про «тих, що положили голови за волю України» [1, 7], їхні знімки, документи, спогади, заопікуватися охороною і впорядкуванням їхніх могил. У Львові постала секція «Краєвий комітет охорони воєнних могил, метою якого було збереження стрілецьких цвинтарів.

31 травня 1921 р. у Львові відбулася нарада представників українських товариств у справі заснування комітету з охорони військових могил. Були виголошені промови. Після реферату, який виголосив один з ініціаторів цієї акції Іван Крип'якевич, було ухвалено заснувати «Краєвий Комітет охорони воєнних могил» (далі — «Краєвий Комітет»), як секцію Українського Горожанського Комітету, зазначаючи, що «важна повинність наша не лишати їх без опіки, а впорядковувати і все опікуватися ними» [2,3]. І. Німчук у своєму рефераті зазначив, що цвинтарі та могили це не тільки місце спочинку померлих. Їх значення для кожного народу є далеко більше — оскільки це одна з багатьох ланок, яка об'єднує живу частину народу з її предками, минулим. Це частина історії народу, на якій виховуються нові покоління. Тому охорона та культурне плекання могил, а зокрема могил людей, які загинули в обороні Батьківщини, віддзеркалює зрілість нації [3,9].

Одними з перших акцій новозаснованого Комітету були роботи на військових похованнях Янівського і Личаківського цвинтарів. На сучасному 38-му і сусідніх полях Янівського цвинтаря, де переважно лежать українські воїни, які загинули у 1919—20 рр., очищено могили від бур'яну і встановлено нові дерев'яні хрести на могилах, де їх не було.

В своїх спогадах Іван Петрович пише: «..В 1921—22 рр. я брав участь у комітеті для опіки над воєнними могилами. Завдання його було впорядкувати могили з часів визвольної боротьби. Багато таких самотніх могил було в околиці Львова, і громадні могили на Личаківському і Янівському цвинтарях» [4, 120].

І. Крип'якевич у листі до І. Кривецького від 29 грудня 1921 р. повідомляє, що «...у Львові є Кр[айовий] Комітет охорони могил в якому я працюю, що опікується могилами теперішньої війни. Переведено доволі широку працю в цілій Галичині; свіжі пам'ятники побудовано в різних місцях» [5, 25].

Слід зазначити, що активну участь у діяльності Івана Петровича брала також і його дружина, Марія Крип'якевич та її сестра Савина Сидорович.

«Крайовий комітет» був справжнім координаційним центром щодо пошуку, відновлення, впорядкування військових могил січових стрільців, проведення святкових процесій-обходів у день зелених свят, щоб віддати пошану борцям за волю, які поховані на цвинтарях. «Крайовий комітет» проводив неабияку роботу щодо збирання пожертвувань українського народу для проведення відповідних робіт та заходів. Пожертвування збиралися безпосередньо через Крайовий комітет або через тов. «Дністер» кн. ч.13180.

Варто зазначити, що із самих перших днів відзначилася своєю матеріальною підтримкою Українська Греко-Католицька церква. Нею було пожертвовано в фонд «Крайового комітету» 35000 корон [6,1]. Фінансову допомогу надавала вона «Краєвому комітету» і надалі. Не стояли осторонь і відомі громадські та політичні діячі. Так, наприклад, др. Волошин пожертвував у фонд «Крайовому комітету» 1000 корон [6,1].

Іван Крип'якевич мав уже неабиякий досвід блискучого організатора, скрупульозного фінансового директора. Він зарекомендував себе таким ще з часів його головування в Бюро культурної допомоги визволених земель під час Першої сві-

тової війни. Саме завдяки систематичній праці Бюро в окупованих повітах Волині й Полісся вдалося організувати десятки українських народних шкіл. Відбулося це насамперед завдяки великій праці І. Крип'якевича.

«Крайовий комітет» за участю Івана Петровича вів постійне листування з місцевими жителями, організаторами — пошуковцями, які з'ясовували імена полеглих. Там вирішувалися всі важливі справи — від пошуку забутих та занедбаних могил до організації перепоховання загиблих. Крім того І. Крип'якевич весь час вів фінансові документи, де зазначалося надходження коштів у «Крайовий комітет» від пожертвувань та використання їх. Так, справа 49 фонду 357 ЦДІА у Львові містить Книгу записів прибутків і видатків, яку особисто вів І. Крип'якевич, оформлював списки про видачу грошей за виконану роботу. Книга (учнівський зошит з 8 аркушами акуратних розрахунків І. Крип'якевича) розпочата 2 червня 1921 року і завершена 17 квітнем 1926 року. У кінці запис: «Рахунки вирівняні і покінчені», підпис — І. Крип'якевич [6, 34]. Хоча Книга закінчена 1926 р., основний фінансовий обіг припадає на 1921—1922 рр., тобто час найактивнішої діяльності «Крайового Комітету». За 1923-1926 рр. є 2 записи — 1.01.1923 р. про закупку 30 доларів, та 17.04. 1926 р. про передачу їх на руки С. Левицького на упорядкування могил у Львові [6,8]. Фінансові документи — посвідки, поквитування, квитанції і т. ін. від різних осіб про отримання грошей, розрахункові папери зберігаються і в домашньому архіві І. Крип'якевича в папці №326. [7]

Головне завдання «Крайового комітету» полягало в перенесенні розкиданих по всій Галичині стрілецьких могил на більші цвинтарі та впорядкування їх. Відповідальним адміністратором-урядником був Б. Гнатевич, який, як свідчать фінансові документи, отримував щомісячну платню. Ймовірно, це був Богдан Гнатевич, який безпосередньо перебував під час Першої світової війни у легіоні УСС із 1914 р., брав участь у карпатській військовій кампанії, в боях на Маківці, під Семіківцями, на Лисоні [8, 462]. Йому були притаманні ініціативність, відвага, організаторські здібності. Пізніше він стає співавтором «Історії українського війська» І. Крип'якевича. Саме Б. Гнатевичу належить розділ «Українські Січові Стрільці». Підсумовуючи його, він писав: «Мала це була жмінка, що станула до нерівної боротьби з могутньою Росією; дрібна краплинка у бурхливому морі світових змагань, але сильна своїми ідеалами й готовністю на жертви» [9, 356].

Невипадково для виявлення могил та їх упорядкування було відправлено ряд експедицій на чолі з Б. Гнатевичем, безпосереднім учасником визвольних змагань, та січовим стрільцем Микетюком. Так, у червні 1921 р. було організовано 4 експедиції: 21.06. та 24.06. на чолі з Микетюком, і 29.06. та 30.06. на чолі з Б. Гнатевичем. На ці експедиції було витрачено 7100 корон [6,1].

Були також упорядковані могили в Ч. Острові, на горі Маківці, могили у Львові на Личаківському та Яновському цвинтарях.

«Крайовий комітет» тісно співпрацював з друкарнею Ставропігії у Львові в якій друкувалися «Вказівки» місцевим комітетам по упорядкуванню могил, «Листок померлого» у 5000 примірниках. Також було надруковано одноднівку «На вічну пам'ять», розпродаж якої значно поповнював бюджет «Крайового комітету». Художні роботи здійснював В. Сіцинський, а професори Л. Білецький і Р. Купчинський своїми творами «Лицарева смерть в піснях» і «Задушний день» прославляли героїзм воїнів — стрільців [6, 2].

Про обсяг роботи, яка була здійснена «Крайовим комітетом», І. Крип'якевич у своїх спогадах писав: «Зроблено евіденцію прізвищ і впорядковано могили, а пізніше поставлено однорідні кам'яні хрести. На Зелені свята відбувались маніфестаційні походи, процесії з вінками на цвинтарі, священники виголошували промови. Видали ми одноднівку «На вічну пам'ять героям» (1921); дав я статтю в Українському Віснику «На сирітських могилах» [4,120].

Однією з важливих ланок роботи «Крайового комітету» була допомога Львівським і місцевим комітетам. Він постійно друкував «Вказівки» щодо упорядку-

вання могил та розсилав їх членам місцевих комітетів. Одна із рекомендацій містили такий текст: «Табличка мусить бути з блахи або металю на ній букви написі змальовані трівкою краскою, або накладені (на металевій). Зміст написі мусить містити: назвисько та ім'я Героя, військовий чин — в скорочені (прим. віст., дес., вістун, десятник і т. п.). Військова частина (прим. 2 Г.П. -2-й гарматний полк, III бригада і т. п) тут треба засягнути поради в бувши військових; дати уродження та смерті (прикл.4. III. 1894, 21. VIII. 1919), в кінці число могил. Кожна могила мусить одержати своє порядкове число. Для проведення евіденції могил мусять члени місцевих комітетів зрисувати плян своєї громади і на йому зазначити точне місце і число могил. До кожного пляну мусить бути долучений список полеглих після порядкового числа зазначеного на могилах» [6, 9 зв.].

Великого значення Іван Петрович надавав виявленню імен загиблих та похованих, оскільки, на його думку, всі повинні знати і пам'ятати імена своїх героїв. Бо майже ніхто не знав про їх життя, боротьбу та смерть. Тому І. Крип'якевич звертався до всіх громадян із закликом «...Кожний хто знає що-небудь про тих невідомих героїв з Личаківського двірця, з Ялівця, з Пасік повинен подати це до загальної відомості. Важне знати ім'я і назвисько, дату і місце уродження, військовий ступінь і частину, до якої полеглий належав, його роллю в боротьбі за Львів, день і ближчий спис смерті. Незвичайно цінні фотографії і інші пам'ятки по наших героях. Важна кожна найменша звістка» [2, 3].

26 червня 1921 р. в день зелених свят в провідну неділю з ініціативи членів читальні «Просвіта» на Личакові та за фінансової підтримки «Крайового комітету» відбулась урочиста процесія — обхід так званих сирітських могил — могил тих героїв, які загинули біля Львова. Процесія почалася з церкви Петра і Павла під проводом 3-х священиків. Були відвідані п'ять могил українських стрільців та покладено вінки з дубового листа — традиційна прикраса військових могил. Високо оцінюючи такий захід, І. Крип'якевич писав: «П'ять самотніх хрестів — п'ять пам'ятників недавньої боротьби за волю. Хоч у малій частині сповнено обов'язок супроти тих, що склали за нас життя» [2, 3].

Про великі маніфестаційні походи на Зелені Свята, які відбулись у Львові Порфир Буняк пише так: «Велика філя людей, що котилися в неділю пополудни в напрямі Янівського цвинтаря, занесла й мене туди. Пішов і я зложити поклін порохам незабутих людей, що не жалували життя за волю свого поневоленого народу. А лежать вони під скромними деревлянами хрестиками, ген на узгір'ю, на самому краю цвинтара...» [10, 5].

«Крайовий комітет» активно співпрацював з місцевим комітетом охорони військових могил у селі Товстенькім. За його допомогою там були впорядковані могили січових стрільців. На цей захід було використано 3870 корон (рисунок та оформлення 3-х могил, справа образів) [6, 2].

Для увічнення пам'яті героїв-захисників повітовими комітетами було вирішено призначити другий день Зелених свят — днем шанування борців за Україну для всієї Гусятинської землі. Свято пам'яті героїв було відзначене на могилі в селі Товстенькім. До нього готувалися заздалегідь: готували програму, вінки, одяг. Програмою було передбачено, що кожне село організовує свій похід на могилу в с. Товстеньке на 11 годину. У святкуванні взяли участь близько 3000 осіб. У листі невідомого до «Красового комітету» зазначалося: «...До панахиди на могилі стануло 20 священиків. В часі: «Вічная пам'ять» похилилися в діл близько дві сотні прапорів, опісля оркестру, дужих інструментів села Васильковець, відіграла гімн: «Ви жертви в бою...». У сей час близько сотні вінців зложено на могилу. Найкрасивіший вінець зложила громада Нижбірок — новий; «тернина і червоні ленти з написею!» Подібний вінець з білими лентами зложило село: Васильків. Вінець з жовтих колосів, котрий відбивав перед всіма із зелени, зложила громада Кривеньке...» [6, 29—31].

У листі Остапчука Василя з с. Кривенького до «Крайового комітету» була докладно викладена програма святкування цього заходу. В кінці він зазначив, що

«...другий день Зелених свят буде днем свята для всіх грядущих поколінь всього повіту. День цей буде днем паломництва цілого повіту на могилу в Товстенькім. Могила в Товстенькім буде місцем науки для грядучих поколінь, місцем скріплення надії і сил для всіх нас теперішніх» [6, 35].

Діяльність Українського Горожанського Комітету і, відповідно, його комітетів, невдовзі була припинена польськими властями. На офіційному документі львівської дирекції поліції від 19 жовтня 1921 року було зазначено: «За протидержавну діяльність».

На початку 1927 р. знову постала тема збереження стрілецьких цвинтарів. Тому 2 травня в залі «Української Бесіди» у Львові відбулися установчі збори «Товариства охорони воєнних могил» за участі делегатів українських установ і читалень, а також небагатьох представників інтелігенції. Після виборів до Головної Ради Товариства увійшли: Бронислав Янів — голова, Юліан Шепарович, о. Леонтій Куницький, Ярослав Колтунюк, д-р Іван Німчук, ред. О. Павлів, О. Ігнат, п-і Крип'якевичева, п-і Оксана Левицька, ред. Лев Лепкий — члени Товариства, о. А. Шпитковський, І. Лисий і С. Український — заступники голови [10,3]. Слід зазначити, що хоча Іван Крип'якевич склав свої повноваження у 1926 році, натомість його дружина Марія Крип'якевич разом із рідною сестрою Савиною Сидорович активно продовжували цю роботу.

Метою українського ТОВМ, як сказано у його статуті, який затверджений у березні 1927 р. у Львові, було: «Плекати і поширювати між членами Товариства ідеї пієтизму і пошани до могил борців, які полягли у війні і похоронені на території Польської держави». Для досягнення цієї мети Товариство старалося всіма дозволеними законними способами, якими можна було тоді діяти, а саме зводити у твердому матеріалі пам'ятники, прикрашати цвинтарі, кургани, окремі воєнні захоронення; переносити тлінні останки полеглих героїв з полів на цвинтарі; споруджувати нові пам'ятники (або кургани), а також поміщати на них меморіальні таблиці та написи; інформувати та допомагати родинам померлих у відшуканні їхніх могил; видавати та оголошувати потрібні для мети Товариства публікації, оповіщення, брошури; засновувати філії Товариства; допомагати у влаштуванні заупокійних Богослужінь; збирати потрібну для Товариства інформацію та створювати фонди при додержанні правних приписів [11,1].

Отже, наступником «Крайового комітету» стало Українське Товариство Охорони Воєнних Могил (ТОВМ), яке постало у Львові в березні 1927, і яке діяло протягом міжвоєнного періоду (1927—1939 рр.) на території всієї Галичини та навіть за її межами. Статут ТОВМ був затверджений рескриптом Воеводського Уряду у Львові від 25 березня 1927 р. Осередком ТОВМ стало місто Львів, однак своєю діяльністю воно обіймало територію всієї Галичини, яка входила тоді до Польської держави.

За 2 роки діяльності Товариства у Львові упорядковано майже всі могили українських стрільців на Личаківському і Янівському цвинтарях (на першому — 118, на другому — 761). На Личаківському військовому цвинтарі на могилах стрільців встановлено залізобетонні хрести зразка старих козацьких надгробних хрестів, які виконано на основі проекту Петра Холодного і Льва Лепкого.

Висновки. У діяльності І. Крип'якевича в «Крайовому комітеті охорони військових могил» простежується зусилля ученого зі збереження пам'яті про людей, які загинули в обороні Батьківщини, популяризації історико-культурної спадщини. Хоча Комітет проіснував недовго (був заборонений польською владою), він став найавторитетнішою установою, зумів створити осередок, пам'яті української історії для майбутніх поколінь та дав поштовх для продовження подальшої роботи у цій царині.

ЛІТЕРАТУРА

1. Краєвий комітет охорони військових могил. Секція Українського горожанського комітету. Звернення до української суспільності з приводу зібрання і збереження пам'яток по полеглих героях. — Львів, 1921. — 8 с.
2. Крип'якевич І. П. На сирітських могилах стрільців / І. П. Крип'якевич // Український вісник. — 1921. — Ч.127. — С. 3
3. Німчук І. Культ полеглих героїв: Реферат на установчих зборах «Товариства військових могил» у Львові / І. Німчук. — Львів. Накладом «Товариства військових могил», 1927. — 129 с.
4. Крип'якевич І. Спогади (Автобіографія) // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність : Зб. наук. праць. — Львів, 2001. — Вип. 8: Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві / Відп. ред. Я. Ісаєвич; упор. Ф. Стеблій. — С. 77–140.
5. Центральний державний історичний архів України, м. Львів (ЦДІАЛ України), ф. 309, оп. 1, спр. 995, арк. 32.
6. ЦДІАЛ України, ф. 357, оп.1, спр. 49, арк. 37.
7. Приватний архів І. Крип'якевича. Папка № 326.
8. Лазарович М. В. Легіон Українських січових стрільців: формування, ідея, боротьба / М. В. Лазарович. — Тернопіль : Джура, 2005. — 592 с.
9. Крип'якевич І. Історія українського війська / І. Крип'якевич, Б. Гнатевич — Львів: Видавництво Івана Тиктора, 1936.— 576 с.— (Репринт / Бібліотечка журналу «Пам'ятки України». — К., 1992.— Вип. 17)
10. Дзюбан О. Стрілецькі некрополі Львова / О. Дзюбан О. // Галицька Брама. — 1998. — № 5—6. — С. 3—6.
11. ЦДІАЛ України, ф. 865, оп.1, спр.1, арк. 56.

REFERENCES

1. *Regional Committee of military graves protection. Section of Ukrainian Horozhan Committee. Address to the Ukrainian community on the gathering and preservation of monuments on fallen heroes.* (1921). Lviv (in Ukr.).
2. Krypiakevych, I. P. (1921). On the orphanages graves of Sich riflemen. *Ukrainskii Visnyk (Ukrainian Bulletin)*, 123, 3 (in Ukr.).
3. Nimchuk, I. (1927). *Cult of fallen heroes: Structural abstract of the organization meeting of the «Society of Military Graves»* in Lviv. Lviv: Society of Military Graves (in Ukr.).
4. Krypiakevych, I. (2001). Memories (Autobiography). In J. Isayevych (Ed.), *Ukraine: Cultural heritage, national identity, statehood: Collection of scientific papers* (Issue 8: Ivan Krypiakevych in the family tradition, science, society, pp. 77-140) Lviv (in Ukr.).
5. Central State Historical Archive of Ukraine in Lviv, fund 309, description 1, file 995, sheet 32 (in Ukr.).
6. Central State Historical Archive of Ukraine in Lviv, fund 357, description 1, file 49, sheet 37 (in Ukr.).
7. Private archive of I. Krypyakevych, file No 326 (in Ukr.).
8. Lazarovych, M. V. (2005). *Legion of the Ukrainian Sich riflemen: formation, idea, fight.* — Ternopil: Dzhura (in Ukr.).
9. Krypiakevych, I., & Hnatevych, B. (1936). *The history of Ukrainian military forces.* Lviv: Publishing-house of Ivan Tyktora (in Ukr.).
10. Dziuban, O. (1998). Necropolis of riflemen in Lviv. *Galytska brama (Gates of Halych)*, 5—6, 3—6 (in Ukr.).
11. Central State Historical Archive of Ukraine in Lviv, fund 865, description 1, file 1, sheet 56 (in Ukr.).